



**№1 (42)
2016**

Меншік иесі және баспагер:
«Қазақстан Республикасының
Заңнама институты» ММ

2006 жылдан бастап шығады
Журналдың материалдары
www.iz.adilet.gov.kz сайтында
орналастырылған

Заң ғылымдары бойынша
диссертациялардың негізгі ғылыми
нәтижелерін жариялауға арналған
басылымдар тізіліміне енгізілген
(ҚР БҒМ БҒСБК 30.05.2013 ж.
№894 бұйрығы)

Редакциялық кеңес:
Б.М. Имашев (Төраға)
З.Х. Баймолдина
А.С. Тукиев
И.Ш. Борчашвили

Редакциялық алқа:
З.С. Байниязова (Саратов қ., РФ)
С.Ф. Бычкова
Д. Досмырза
Е.А. Дүйсенов
Д.Ж. Игембаев
А.Қ. Қанатов
В.Т. Қоныс
Ж.О. Құлжабаева
Ш.Р. Мырзаева
С.М. Рахметов
А.Ж. Сағидан
Ә.Г. Сактағанов
М.А. Сәрсембаев

Қазақстан Республикасы Мәдениет
және ақпарат министрлігі
Ақпарат және мұрағат комитетінің
БАҚ есепке қою туралы куәлігі
№ 11219-Ж 15.11.2010 ж.

Мекен-жайы:
Қазақстан Республикасы,
010000, Астана қ.,
Орынбор қ., 8 үй
тел.: 8(7172) 74-02-06; факс: 8(7172) 74-14-43
E-mail: instzak-kz@mail.ru
www.iz.adilet.gov.kz

Қазақстан Республикасы Заңнама институтының Жаршысы

ҒЫЛЫМИ-ҚҰҚЫҚТЫҚ ЖУРНАЛ

«ҚР ЗАҢНАМА ИНСТИТУТЫНЫҢ
ЖАРШЫСЫНА» - 10 ЖЫЛ

МАЗМҰНЫ

Қазақстан Республикасы Әділет министрлігінің коллегиясының отырысы туралы, Астана қ., 2016 жылғы 31 наурыз (ҚР Әділет министрлігінің баспасөз қызметі)	5
«Қазақстан Республикасы Заңнама институтының жаршысы» ғылыми-құқықтық журналының 10 жылдығы	6
Конституциялық және әкімшілік құқық	8
А.С. СМАН Әділдік жолында: қазақ мемлекеттілігі және оның мұрасы (тарихи-құқықтық аспекті)	8
Н.М. ПРИМАШЕВ Конституцияның заңдық күші мен құқықтық сапа: өзара тәуелділік диалектикасы	15
Т.М. ТОҚПАЕВА Мемлекеттік органдарындағы сыбайлас жемқорлыққа қарсы менеджмент транспаренттік және есеп беретін мемлекеттің тиімді компоненті ретінде.....	21
Азаматтық, азаматтық іс жүргізу құқығы	27
В.Т. ҚОНЫС Alternative Dispute Resolution in the USA: analysis of main advantages and disadvantages (Америка Құрама Штаттарында дауларды балама жолмен шешу: негізгі артықшылықтары мен кемшіліктеріне талдау)	27
Р.Е. ЖАҚЫПОВ Қазақстан Республикасының еңбек құқығындағы кепілдік төлемнің мәселелері	32
Г.К. САҒИЕВА, Б.Ж. БАЗАРБЕК Экологиялық және кәсіпкерлік заңнамасын жетілдіру аясындағы «экологиялық басқару» және «экологиялық менеджмент» ұғымдарының этимологиясы.....	37
Қылмыстық құқық және қылмыстық іс жүргізу	40
З.К. АЮПОВА, Д.У. ҚҰСАЙЫНОВ Терроризм және экстремизмнің әлеуметтік-мәдени негіздері және оларды болғызбау туралы мәселесіне	40
Р.А. ОРСАЕВА Кәмелетке толмағандардың топтық қылмыстық құқық бұзушылықтарының ерекшеліктері.....	46
Ж.К. КОЖАНТАЕВА Адам өз қызмет бабын пайдалана отырып жасайтын алаяқтық, сеніп тапсырылған бөтеннің мүлкін иемденіп алу немесе жымқыру ерекшеліктері	53

<i>Халықаралық құқық және салыстырмалы құқықтану</i>	56
М.А. СӨРСЕМБАЕВ ДСҰ мен ЭЫДҰ талаптарына сәйкес Қазақстанның АӨК өнімдерін экспортқа шығарудың және импорттаудың құқықтық мазмұны	56
А.О. БАЛҒЫНТАЕВ, А.Қ. ҚАНАТОВ Қазақстан мен Белоруссияның қылмыстық процесінде ынтымақтастық туралы келісімдер: салыстырмалы талдау	67
Ж.И. ИБРАГИМОВ Экономикалық ынтымақтастық және даму ұйымының талаптарына сәйкес зияткерлік меншік саласындағы заңнаманы жетілдіру	73
<i>Құқықтық мониторинг</i>	79
З.Ғ. ҚАЗИЕВ, А.Б. ЕСІМОВА Салалық құқықтық мониторингі: жалпы ұғымы, міндеті және жүргізу мүмкіндігі	79
И.Қ. ЕЛЕУСІЗОВА Кәсіпкерлік тәуекелді сақтандыру саласындағы Қазақстан Республикасы заңнамасын жетілдірудің кейбір мәселелері	84
<i>Мемлекеттік тілде заң шығару тәжірибесінен</i>	90
М.А. АЙЫМБЕТОВ Заңнама терминдерінің тұрақты тіркестік сипаты	90
Л.С. ТҰРҒАНБАЕВА Қазақстан Республикасының Азаматтық кодексіндегі тауар жиынтықтылығына қатысты заңнамалық және лингвистикалық мәселелер	95
<i>Шетелдік тәжірибе</i>	99
Қ.Е. ИСМАҒҰЛОВ, Д.С. ҚАЖМҰРАТОВА Қылмыстық процеске қатысатын тұлғалардың құзыреттерін құқықтық регламенттеу (салыстырмалы талдау)	99
<i>Жас ғалым мінбері</i>	105
М.Е. ЖҰМАБАЕВА Зияткерлік меншік құқықтарын қорғау және қамтамасыз ету саласында ЭЫДҰ жетекші елдерінің озық тәсілдеріне шолу	105
А.А. ЖАБАЕВА Төрелік келісім дауды шешудің негізі ретінде	109
А.С. НӘБИЕВА, Е.К. АХМЕТОВ Құқықтық мониторингтің заң техникасы: проблемалар және шешу жолдары	113
Н.Р. ӘКІМОВА Қазақстан Республикасының қылмыстық заңнамасындағы тараптарды татуластыру институтының қазіргі уақыттағы ахуалы	119
М.М. ТАСТАНОВА Маңызды халықаралық құжаттарда берілген бала құқықтары	125
Е.О. МҰХАМЕДЖАНОВ Жаңа Қазақстан Республикасының ҚПК бойынша жедел бөлімшелерінің іздестіру қызметінің құқықтық режимі	130
Н.Н. СҰЛТАНОВ Қазақстанның қылмыстық сот ісін жүргізудің жаңа моделіндегі қылмыстық қудағалаудың ерекшеліктері: қысқаша ретроспективалы шолу мен перспективалық көзқарас.....	134
А.Ж. БҰСЫРМАНОВ Төрелік дауларды шешудің балама құралы ретінде	140
Д. ҚАСЫМОВА Пленарлық отырыс Қазақстан Республикасы Жоғарғы Сотының құқық түсіндіру қызметінің субъектісі ретінде	143
<i>Даналық ойлар: Н. Шәйкеновтің максималары мен афоризмдері.....</i>	148



**№1 (42)
2016**

Собственник и издатель:
ГУ «Институт законодательства
Республики Казахстан»

Издается с 2006 года
Все материалы журнала
размещаются на сайте
www.iz.adilet.gov.kz

Включен в перечень изданий
для публикации основных
научных результатов диссертаций
по юридическим наукам
(Приказ ККСОН МОН РК №894
от 30.05.2013 г.)

Редакционный совет:
Б.М. Имашев (Председатель)
З.Х. Баймолдина
А. С. Тукиев
И.Ш. Борчасвили

Редакционная коллегия:
З.С. Байниязова (г. Саратов, РФ)
С.Ф. Бычкова
Д. Досмырза
Е.А. Дюсенов
Д.Ж. Игембаев
А.К. Канатов
В.Т. Конусова
Ж.О. Кулжабаева
Ш.Р. Мырзаева
С.М. Рахметов
А.Ж. Сагидан
А.Г. Сактаганов
М.А. Сарсембаев

Свидетельство о постановке
на учет СМИ № 11219-Ж
от 15.11.2010 г. Комитета информации
и архивов Министерства культуры
и информации Республики Казахстан

Адрес:
Республика Казахстан,
010000, г. Астана,
ул. Орынбор, д. 8,
тел.: 8(7172)74-02-06; факс: 8(7172)74-14-43
E-mail: instzak-kz@mail.ru
www.iz.adilet.gov.kz

Вестник Института Законодательства Республики Казахстан научно-правовой журнал

«ВЕСТНИКУ ИНСТИТУТА
ЗАКОНОДАТЕЛЬСТВА РК» - 10 ЛЕТ

СОДЕРЖАНИЕ

О заседании коллегии Министерства юстиции Республики Казахстан, г. Астана, 31 марта 2016 года (пресс-служба Министерства юстиции РК)	5
10-летие научно-правового журнала «Вестник Института законодательства Республики Казахстан»	6
Конституционное и административное право	8
А.С. СМАН На пути к справедливости: казахская государственность и ее наследие (историко-правовой аспект)	8
Н.М. ПРИМАШЕВ Юридическая сила Конституции и правовое качество: диалектика взаимозависимости	15
Т.М. ТОКПАЕВА Антикоррупционный менеджмент в государственных органах, как эффективный компонент транспарентного и подотчетного государства	21
Гражданское и гражданско-процессуальное право	27
В.Т. КОНУСОВА Alternative Dispute Resolution in the USA: analysis of main advantages and disadvantages (Альтернативное разрешение споров в США: анализ основных преимуществ и недостатков).....	27
Р.Е. ЖАКУПОВ Вопросы гарантийных выплат в трудовом праве Республики Казахстан	32
Г.К. САГИЕВА, Б.Ж. БАЗАРБЕК Этимология понятий «экологическое управление» и «экологический менеджмент» в контексте совершенствования экологического и предпринимательского законодательства	37
Уголовное право и уголовный процесс	40
З.К. АЮПОВА, Д.У. КУСАИНОВ К вопросу о социокультурных основах терроризма и экстремизма и путях их предотвращения	40
Р.А. ОРСАЕВА Особенности групповых уголовных правонарушений среди несовершеннолетних	46
Ж.К. КОЖАНТАЕВА Особенности мошенничества, присвоения или растраты вверенного чужого имущества, совершаемых лицом с использованием своего служебного положения	53

Международное право и сравнительное правоведение	56
М.А. САРСЕМБАЕВ Правовое содержание экспорта и импорта продукции АПК Казахстана на основе требований ВТО и ОЭСР	56
А.О. БАЛГЫНТАЕВ, А.К. КАНАТОВ Соглашения о сотрудничестве в уголовном процессе Казахстана и Белоруссии: сравнительный анализ	67
Ж.И. ИБРАГИМОВ Совершенствование законодательства в сфере интеллектуальной собственности в соответствии со стандартами Организации экономического сотрудничества и развития	73
Правовой мониторинг	79
З.Г. КАЗИЕВ, А.Б. ЕСИМОВА Отраслевой правовой мониторинг: общее понятие, задачи и возможности проведения	79
И.К. ЕЛЕУСИЗОВА Некоторые вопросы совершенствования законодательства Республики Казахстан в сфере страхования предпринимательского риска	84
Из практики законотворчества на государственном языке	90
М.А. АЙЫМБЕТОВ Фразеологические особенности законодательных терминов	90
Л.С. ТУРГАНБАЕВА Законодательные и лингвистические проблемы, касающиеся комплектности товара в Гражданском кодексе Республики Казахстан	95
Зарубежный опыт	99
К.Е. ИСМАГУЛОВ, Д.С. КАЖМУРАТОВА Правовая регламентация компетенций лиц, участвующих в уголовном процессе (сравнительный анализ)	99
Трибуна молодого ученого	105
М.Е. ЖУМАБАЕВА Обзор передовых подходов ведущих стран ОЭСР в сфере защиты и обеспечения прав интеллектуальной собственности	105
А.А. ЖАБАЕВА Арбитражное соглашение как основа урегулирования спора	109
А.С. НАБИЕВА, Е.К. АХМЕТОВ Юридическая техника правового мониторинга: проблемы и пути решения	113
Н.Р. АКИМОВА Современное состояние института примирения сторон в уголовном праве Республики Казахстан	119
М.М. ТАСТАНОВА Права ребенка в значимых международных актах.....	125
Е.О. МУХАМЕДЖАНОВ Правовые режимы розыскной деятельности оперативных подразделений по новому УПК Республики Казахстан	130
Н.Н. СУЛТАНОВ Особенности уголовного преследования в новой модели уголовного судопроизводства Казахстана: краткий ретроспективный обзор и перспективный взгляд	134
А.Ж. БУСУРМАНОВ Арбитраж как альтернативный инструмент разрешения споров	140
Д. КАСЫМОВА Пленарное заседание как субъект праворазъяснительной деятельности Верховного Суда Республики Казахстан	143
Мудрые мысли: максимы и афоризмы Н. Шайкенова	148



Набиева Асия Сабетпековна,
ҚР Заңнама институты
Құқықтық мониторинг орталығының
ғылыми қызметкері



Ахметов Ерлан Қадыржанұлы,
ҚР Заңнама институты
Құқықтық мониторинг орталығының
ғылыми қызметкері

ҚҰҚЫҚТЫҚ МОНИТОРИНГТІҢ ЗАҢ ТЕХНИКАСЫ: ПРОБЛЕМАЛАР ЖӘНЕ ШЕШУ ЖОЛДАРЫ

Заң ғылымында құқықтық нормаларды жүзеге асыру тиімділігін бағалау сұрақтарына ежелгі заманнан бері назар аударылып келеді. Алайда «құқықтық мониторинг» термині ғылыми айналымға тек 1990-жылдардың соңында енгізілді. Бұл тақырыпты С.С. Алексеев, В.П. Казимирчук, В.Н. Кудрявцев, А.С. Пиголкин, Ю.А. Тихомиров, Т.В. Кашанина және т.б. сынды белгілі отандық ғалым-заңгерлер белсенді түрде дамытты.

1998 жылғы 24 наурыздағы № 213 «Нормативтік құқықтық актілер туралы» (бұдан әрі – НҚА туралы Заң) Қазақстан Республикасының Заңына сәйкес нормативтік құқықтық актілердің құқықтық мониторингі – бұл Қазақстан Республикасы заңнамасының жағдайы туралы тұрақты негізде ақпарат жинау, бағалау, талдау бойынша, сондай-ақ, оның даму динамикасы мен Қазақстан Республикасы заңнамасына қарама-қайшы келетін көнерген және коррупциогенді құқықтық нормаларды анықтау, оларды жүзеге асырудың тиімділігін бағалау мақсатында қолдану тәжірибесін болжау бойынша жүзеге асырылатын мемлекеттік органдардың қызметі [1].

Нормативтік құқықтық актілердің құқықтық мониторингін заңнаманы жетілдіру тәсілі ретінде жандандыру бәрінен бұрын 2010–2020 жылдар кезеңіндегі Қазақстан Республикасы құқықтық саясаты Тұжырымдамасында көрсетілген.

Соңғы жылдары құқықтық мониторингті заң қызметінің жаңа түрі, мемлекеттік билік органдарының атқарымы ретінде қалыптаса бастады. Аталмыш процесс құқықтық ғылыми ілімнің осы құбылыс туралы қарқынды

дамуын жандандырады. Қазіргі таңда көптеген ғалымдар мысалы, құқықтық мониторинг мәні, оның тұжырымдамасы, әдістемесі т.б. сынды ғылыми проблемаларды дамыту үстінде. Алайда аталмыш келелі мәселелер жиынтығының техникалық-заңнамалық аспекті қазіргі таңға дейін назардан тыс қалп отыр.

Заң қызметінің түр өзгешелігі ретінде құқықтық мониторинг техникалық-заңдық құрамдасына, яғни, нормативтік құқықтық актілерді (1-тармақша) (НҚА туралы Заңның 1-бабы) ресімдеу ережелері мен талаптары, тәсілдерінің жиынтығына ие, олардың көмегімен мақсатқа жетіп, құқықтық мониторинг мәселелері шешіледі.

Құқықтық мониторингтің заңдық техникасы бірінші кезекте амалдардың жиынтығы, бақылауды қабылдау, сондай-ақ, құқықтық ақпаратты бағалау мен талдау, бұдан бөлек заң тиімділігінің көрсеткіштері мен критерийлері мен оларды жүзеге асыру тәжірибесі.

Алайда көрсетілген құбылыстың мәнін түсіну мен құқықтық мониторингті [2] институционализация процесін мемлекеттік қызмет түрі ретінде қадағалау шамасына қарай аталмыш техника құрылымы барынша күрделі, ал оның элементтері – барынша әр түрлі, техникалық-заңдық қабылдау ерекшелігін, амалы мен тәсілдерін барынша айқын көрсететін болып табылады.

Одан бөлек, заңдық техниканы ғылыми дәлелденген және тәжірибелік қалыптасқан амал мен нормативтік құқықтық актілерді құру, жүйелеу, қолдану, жүзеге асыру мен интерпретациялау кезінде қолданылатын

тәсілдер жүйесі ретінде ғана анықтауға болады. Сондықтан заңдық техника төмендегідей қолданылауы мүмкін:

- біріншіден, құқық түрі, құрылымы, тілінің мүлтіксіз деңгейі ретінде;
- екіншіден, заңгерлердің қолданбалы әрекеті ретінде.

Сонымен, мысалы, Т.В. Кашанина заңдық техниканың келесі түрлерін бөліп қарастырады: заң құралдарының жиынтығынан тұрады; ақпараттың құқықтық актіге барынша мақсатқа сәйкес түрленуіне себеп болады; заңгерлік жұмысты тиімді жүргізуге мүмкіндік береді [3].

Заңдық техниканың құрылымын құрайтындар: заңнамалық техника (негізгі элемент); құқық қолдану техникасы; интерпретациялық техника; құқықты жүзеге асыру техникасы [3].

Мониторинг жүргізу сатысында оның мақсаты мен нысанын, ақпаратты жинауды айқындаудың техникалық-заңдық әдістерін пайдалану қажет (мысалы, аумақтық органдарға, бағынышты ұйымдар, қызмет пен агенттіктерге тапсырма, Қазақстан Республикасы Әділет министрлігіне қоғамдық ұйымдарда мәлімдемелер мен түсініктемелер алуға сауал бағыттау жолымен және т.б.). Яғни, белгілі ақпаратты талдау мен түйіндеу кезеңінде «заң құжаттамасы», заңдардың тиімділік көрсеткіштері мен өлшем мен оларды қолдану тәжірибесі сынды техникалық-заңдық құралдарды пайдаланылады. Сондай-ақ, мониторинг нәтижесін ресімдеген кезде заңнаманы түзету бойынша баяндама түрінде және т.б. дәйекті сөйлемдерден тұратын қорытынды құжатты дайындаудың арнайы тәсілдері қолданылады.

Құқықтық мониторинг мақсаты ғылыми ілімді емес (арнайы әдебиетте мәлімденгендей), құқықтық реттеудің тиімді механизмін қалыптастырудан тұрады. Бұл жағдайда құқықтық мониторингті анықтауға атқарымдық тәсілге ие болады. Оны белгілі түрдегі мемлекеттік органдардың атқарымы, әрекеті және т.б. ретінде қарастырады.

Аталмыш әрекет әдіснамасы нормативтік құқықтық актілер мен құқықты қолдану тәжірибесінің тиімділігі мен ықпалдылығын бағалау, болжау, түгендеуді жүзеге асыру бойынша мониторинг субъектілерінің қызметін тиімді және дұрыс ұйымдастыруды қамтамасыз ететін тәсілдер, әдістер мен құралдардың жиынтығы ретінде анықталады [4], қабылдау мен зерттеу процесінде оны жүргізу технологиясы, техникасымен әдістемесімен араластырады. Тағы бір айта кететін жайт, мыналарды байқаған жөн:

бұл жағдайда техникалық-заңдық тәсілдер мен заңдар және оларды жүзеге асыру тәжірибесін, заңның құжаттамасын жүргізу техникасын, мониторинг нәтижесін ресімдеу тиімділігін бағалауға мүмкіндік беретін мониторинг қызметі, өлшемі мен көрсеткіштерінің жоспарын және бағдарламасын құрастыру құралдары және т.б. назардан алшақтайды.

Аталған тәсілдің өкілдері құқықтық мониторингтің маңызды әдістері ретінде қол жеткізілген деректерді қадағалау, талдау, синтез бен бағалауды бөліп қарастырады. Ғылыми танымның айтылған тәсілдер мен әдістері шындығында құқықтық мониторинг жүргізу барысында қолданылады, шектен асқанда ғылыми гипотеза деңгейінде олар өзге техникалық-заңдық құралдар және тәсілдермен қатар, «құқықтық мониторингтің заңдық техникасы» түсінігімен қамтылатынын айтуға болады. Алайда олардың жиынтығы соңғысының әдіснамасы ретінде мамандана алмайды.

Мониторинг техникасының құралдары, тәсілдерінің ғылыми таным әдістері, қағидаттарынан негізгі айырмашылығы олардың қолданылу саласы, мақсаты, міндеттері және нәтижелерімен сипатталады. Ғылыми таным әдістері жаңа теориялық және эмпирикалық ілімге қол жеткізу, құқық немесе өзге де заң ғылымының жалпы теориясының мәнін кеңейту мақсатында жүргізілетін ғылыми зерттеулерде қолданылады.

Мониторинг техникасының тәсілдері, ережелері ғылыми емес, заңнаманы бақылау, талдау мен бағалау және оны қолдану тәжірибесімен байланысты тәжірибелік саладағы ойлаудың дұрыс әрекетін, жолын анықтайды. Сондықтан ғылыми әдістердің қандай да бір бөлігі мониторинг процесінде қолданылатын болса, онда мониторинг техникасының ережесі ғылыми танымда аз тиімділікке ие болып, құқық, оның жұмыс істеу мен даму заңдылығы туралы жаңа ғылыми білім алуға себеп бола алмайды.

Негізінде ғылыми әдістер мен мониторинг техникасын қолдану нәтижелері де әр түрлі болады. Егер алғашқылардың біріккен нәтижесі болып құқық теориясы немесе өзге де заң ғылымы түрінде ғылыми танымдар шықса, онда мониторинг техникасының жиынтық нәтижесі оның қазіргі жүйесі мен оның басты мақсатқа жету деңгейімен – қоғам мен заң шығарушы арасындағы кері байланысты қамтамасыз етумен сипатталады.

Бұл құбылыстың теориялық-қолданбалы зерттеулерін жүргізу мен оны жүргізудің

қалыптасқан тәжірибесінің талданылуы бойынша нұсқаулықтарға ғылыми негізделген құқықтық мониторинг қатысушылары мен субъектілерін жабдықтауды әрі қарай алға жылжу міндеті зерттеудің аталған парадигманы жеңіп шығуды талап етеді. Ғылыми мәселенің тек құқықтық мониторинг әдіснамасымен шектелуі аталмыш тақырыпқа жататын, мемлекет аумағында құқықтық мониторингті ұйымдастыру мен жүргізу тәжірибесінің қажеттілігін толықтай өлшемде қанағаттандыруға қабілетті келелі мәселелер жиынтығының бүкіл көлемін қамтуға мүмкіндік бермейді [4].

Құқықтық мониторингке деген «технологиялық» көзқарас қана ғылыми зерттеулердегі эмпирикалық және логикалықты барынша жақындастырып, заңнама мен құқықты қолдану тәжірибесінің ғана емес, ұйымдастырушылық, басқармалық бөлімін, оны жасаушы, оның сипаты мен мазмұнындағы институционалдық, атқарымдық және аспаптық зерттеу әдістерін қамтып, біріктіріп байланыстырады [5].

Осылайша, құқықтық мониторингтің заңдық техникасы – сәйкес әдістемені барынша зерттеу мен пайдалануды талап ететін, құрылымдық және мазмұндық тұрғыдағы күрделі құбылыс. Аталмыш құбылысты зерттеген кезде құқықтық ғылым әдіснамасын қолдану талап етіледі.

Құқықтық ғылым мониторинг субъектілерін заң мен оны қолдану тәжірибесінің сапасын қадағалау, талдау мен бағалаудың дұрыс тәсілдерімен қамтамасыз етуі қажет деп талап етілген. Құқықтық мониторингтің заңдық техникасын танудың негізгі міндеті тек оны жүргізу құралдары мен барынша жетілген тәсілдерді жасаудан ғана емес, тәжірибелік салаға – құқықтық мониторинг тәжірибесіне құқық, құқықтық мониторинг пен заңдық техника туралы теориялық білімді енгізудің дұрыс жолын ашып көрсетуден тұрады [6].

Құқықтық мониторингтің заңдық техникасының ашылуы – бұл ең алдымен бұрын заңнамалық техника мен технология аспектісінде арнайы зерттелмеген құбылысты ілгерілемелі зерттеу салдары. Алайда мониторингтің жаңа қырының ашылуы бұрынғы зерттеулерде белгіленген, бірақ олар құқықтық мониторинг әдіснамасының элементтері ретінде қарастырылған болатын.

Құқықтық мониторингтің заңдық техникасына зерттеушілердің таным нысаны мен оларды зерттеу тәсілдері туралы жинақталған адами білімін анықтамай тұрып ғылыми зерттеу жүргізу мүмкін емес. Сондықтан дерек жинауға

кірісе отырып, ғалымдар түрлі гипотезаларды ұсыну, эмпирикалық деректер жинау құралдарын, сондай-ақ, эмпирикалық таным нәтижесін сипаттау мен түсіндіру процесінде бұрынғы біліміне сүйенуі тиіс. Дегенмен, зерттеуші үшін бірқатар қиындықтар бар және ол зерттелетін тақырыпқа арналып қазіргі таңға дейін бірде-бір ғылыми мақала, диссертация немесе монографияның дайындалмауы және басып шығарылмауымен сипатталады. Оның үстіне, аталмыш термин құқық ғылымында әлі белгісіз. Ғалымдар тек заңдық техника бойынша көптеген жарияланымдарға, сондай-ақ, құқықтық мониторинг проблемалары бойынша белгілі бір әдебиеттерге және т.б. сүйене алады.

Техниканың аталмыш түрін танып-білу ерекшелігі оның аясында жеке техникалық-заңнамалық құралдар жасалған (мысалы, заң мен оны жүзеге асыру тәжірибесінің тиімділігін бағалау көрсеткіштері мен өлшемі) құқықтық мониторинг теориясы, одан кейін оны жүзеге асыру актілері пайда болуынан тұрады [7].

Көптеген ғалымдардың пікірі бойынша заңдық техниканы арнайы зерттеуді эмпирикалық деректерді жинау мен ұғынудан ғана емес, сонымен қатар, құқықтық мониторинг пен заңдық техника түсінігін сыни талдауды жүзеге асырудан бастаған дұрыс. Одан бөлек, құқықтық мониторингтегі қызмет істеу заңға сәйкестігін заң шығару, сондай-ақ, құқық қолдану техникасы ретінде байланысты анықтау керек. Сонымен, гносеологиялық міндеттерді, соның ішінде, төмендегілерді шешу қажет:

Біріншіден, «заңдық техника» түсінігін құқықтық мониторингке қатысты түсіндіру керек;

Екіншіден, құқықтың жалпы теориясы мен заңдық техника (метатеория ретінде) түсінігін қолдану шегін анықтап алған дұрыс;

Үшіншіден, құқықтық мониторинг пен шектес құбылыстың заңдық техникасын білдіретін жаңа түсініктерді қалыптастыру;

Төртіншіден, жаңа түсініктерді терминологиялық бекітуді жүзеге асыру.

Одан бөлек, құқықтық мониторингтің заңдық техникасын танып-білу оның заң шығару, құқық қолдану, жүйелеу, интерпретациялық техникамен байланысын зерттеуді талап етеді. Бүгінгі күннің өзінде заңдық техниканың көрсетілген түрлерінің әсерін байқауға болады. Мысалы, заңдар мен құқық қолдану тәжірибесінің тиімділік көрсеткіштері мен өлшемін ресімдеу оларды нормативтік құқықтық актілерге жалғайтын норма жасау техникасы тәсілдерінің орын алуына

әкеліп соғады, яғни, оларда бағалау элементтері деп аталатын және т.б. құбылыс пайда болады. Құқықтық мониторинг нәтижелерін ресімдеуді құқық қолдану техникасының құралдары мен тәсілдерін пайдаланбай жасау мүмкін емес.

Сондықтан заңдық техниканың жоғарыда аталған түрлерінің өзара қатынасын зерттеу оларды нақты жіктеуді талап етеді. Осы мәселені шешу көбінесе мониторинг техникасы мәніне ену, оның тұрақты белгілері мен қасиеттерін және тек эмпирикалық қана емес, ең алдымен ол туралы абстрактілі білімді қалыптастыруды анықтауға байланысты. Сондай-ақ, техникалық-заңдық тәсілдер мен құқықтық мониторинг тәсілдерінің оны жүргізу ережелері және технологиясының байланысын орнату маңызды. Зерттеу нысанының бұл элементтерін ажырату үшін заңдық техника мен технология саласындағы құқық теорияшылдарының атқарымы да маңызды болуы мүмкін. Алайда заңдық техника мен технологияны жіктеу сұрақтары бойынша көптеген ғалымдардың көзқарасындағы бірліктің болмауын назарға ала отырып, теориялық ережелер мен үйлесімін пайдалану мен алыс-берісінде белгілі сақтықты сақтау қажет.

Құқықтық мониторингтің заңдық техникасы біртекті емес. Оны талдауға қатысты тәсілдер (толықтай бөлу) әр түрлі болуы мүмкін:

- құқықтық мониторинг сатысы бойынша оның техникасы жоспарлау техникасына, қажетті ақпаратты жинау, оны бекіту, талдап қорыту, талдау мен бағалау, ресімдеу мен жариялау, сондай-ақ, нәтижелерді жүзеге асыруға бөлінуі мүмкін;

- маңызы бойынша (атқарымдық жүктеме) құжатты жасау (жоспар, баяндама, «заң» құжаттама және т.б.) тәсілдері мен құралдарын, оны жасаушы ойлау операциялары ретінде, мониторинг нысанындары мен ол туралы ақпаратты (тиімділік өлшемі мен көрсеткіштері) бағалау құралдарын белгілеуге болады;

- құқықтық мониторинг техникасының құрылымы, оны жасаушы элементтер сапасына байланысты техникалық-заңдық құралдарды,

құқықтық мониторингті шешу мен мақсаттарына жетуді қамтамасыз ететін тәсілдер мен әдістерді бөліп қарастыруға болады [8].

Сөз соңында, құқықтық мониторингтің заңдық техникасы – бұл жаңа және көбінесе қазіргі уақытта туындайтын құбылыс екенін айтқымыз келеді. Оның ғылыми таным процесі бастапқы сатыда тұр. Аталмыш құбылыстың жоғарыда келтірілген белгілері мен элементтері, сондай-ақ, қалыптасқан зерттеу бағыттары мен ғылыми мәселелер қандай да бір шамада сол құбылысты зерттеуге қажетті әдістемелік молдықты анықтауға мүмкіндік береді. Жоғарыда келтірілгендердің барлығы көп жағдайда айтылған идеялардың шынайылығы, ұсынылған тәсілдер мен шешімдердің қазіргі уақытта мерзімінен бұрын сынамаланғандығы туралы мәлімдеуде мәселенің қоюы тұрғысынан қалыптасқан.

Сондай-ақ, құқықтық мониторингтің заңдық техникасын заң ғылымы мен тәжірибесінің заманауи тапсырмасы деңгейінде жасау зерттеу мәнін анықтау мен нақтылауды талап ететін айта кетсек дейміз (яғни, оның мақсаттарына жету мен шешім қабылдауды, сәйкес міндеттерді, оларды құру мен қолдану бойынша мониторинг субъекті қызметін, сондай-ақ, оларды енгізудің заңға сәйкестігін мемлекеттік-құқықтық тәжірибеге енгізу мен ондай енгізудің барынша дұрыс жолын анықтауды қамтамасыз ететін құралдар мен тәсілдер).

Аталмыш жағдайда зерттеу мәні құқықтық мониторингтің тәжірибеге сүйенген тәжірибені талдап қорыту немесе қандай да бір теориялық ережелерді аталмыш қызмет өзгешелігіне қатысты теориялық ережелерді нақтылау нәтижесінен тұратын эмпирикалық заңға сәйкестікті ұйымдастырады. Олай болса, құқықтық мониторингтің заңдық техникасы мен аталған заңдылықтар туралы білім бәрінен бұрын біздің заңгерлерді, ғалымдарды тәжірибелік әрекеттің ғылыми негізделген дұрыс әдістерімен құралдандыруға тартылған әдіснамалық жоспардағы білім болып табылады.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі

1. 1998 жылғы 24 наурыздағы №213 «Нормативтік құқықтық актілер туралы» Қазақстан Республикасы Заңы // «Заң» деректер базасын қараңыз.
2. Толығырақ қараңыз: Горохов Д.Б. Құқықтық мониторинг: тұжырым, институционализация бағыты, заңнама жағдайы мен келешегі // Заң және экономика. 2009. №7. 38-58 бб.
3. Толығырақ қараңыз: Т.В. Кашанина. Заңдық техника. 2011. 2-ші басылым. 82-88 бб.
4. Құқықтық мониторингтің заңдық техникасы: мәселелерді қою мен зерттеу әдістері // http://www.juristlib.ru/book_6457.html. мақаласын қараңыз.
5. Толығырақ қараңыз: Черногор Н.Н. Конституция мониторингі: мәселелерді қою // Заң және экономика. 2008. №11. 52-б.
6. Құқықтық кеңістік мониторингінің жалпы тұжырымының негізгі түсініктері мен құқық қолдану тәжірибесін интерпретациялау Кеңес Федерациясының Ведомствоаралық жұмыс тобы арқылы жасалды және нәтижесінде 2004 жылы 20 мамырда өткен «Құқықтық кеңістік пен құқық қолдану тәжірибесі мониторингі» екінші Жалпыресейлік ғылыми-тәжірибелік конференциясының қатысушылары түзетті. Құқықтық кеңістік пен құқық қолдану тәжірибесі мониторингінің жалпы тұжырымдарын анықтайтын негізгі түсініктерді сөздігін қараңыз // Құқықтық кеңістік пен құқық қолдану тәжірибесін билік пен қоғам диалогының түрі ретінде мониторингілеу: III Жалпыресейлік ғылыми-тәжірибелік конференция материалдары (30 маусым 2015 ж.) М.: Кеңес Федерациясы Басылымы, 2006. 130-133 бб.
7. Толмачева Н. Заң мониторингі – тәжірибеден теорияға // Құқық және экономика. 2006. №7. 3 – 11 бб. қараңыз.
8. Черногор Н.Н. Заң және экономика, 2010 // http://www.juristlib.ru/book_6457.html. қараңыз.



Мақала құқықтық мониторингтің заң техникасын зерттеуге арналған, ол зерттеу нысанын айқындауды және нақтылауды талап етеді, сондай-ақ осы құбылыстың ұғымы қаралған.

Түйін сөздер: құқықтық мониторинг, заң техникасы.

Статья посвящена исследованию юридической техники правового мониторинга, которая требует определения и конкретизации предмета исследования, также рассмотрено понятие данного явления. Автор предполагает необходимым использовать технико-юридические приемы конкретизации его цели и объекта, сбора информации.

Ключевые слова: правовой мониторинг, юридическая техника.

Article is devoted to research legal technology of legal monitoring which demands definition and a specification of an object of research, the concept of this phenomenon is also considered. The author assumes necessary to use technical and legal receptions of a specification of his purpose and object, collection of information.

Keywords: legal monitoring, legal equipment.

Асия Сабетпековна Набиева,

ҚР Заңнама институты Құқықтық мониторинг орталығының ғылыми қызметкері

Ерлан Қадыржанұлы Ахметов,

ҚР Заңнама институты Құқықтық мониторинг орталығының ғылыми қызметкері

Құқықтық мониторингтің заң техникасы: проблемалар және шешу жолдары

Набиева Асия Сабетпековна,

научный сотрудник Центра правового мониторинга Института законодательства РК

Ахметов Ерлан Кадиржанович,

научный сотрудник Центра правового мониторинга Института законодательства РК

Юридическая техника правового мониторинга: проблемы и пути решения

Nabiyeva Assiya Sabetbekovna,

research associate Center of legal monitoring GU «Institute of the legislation Republic of Kazakhstan»

Akhmetov Eran Kadirzhanovich,

research associate Center of legal monitoring GU «Institute of the legislation Republic of Kazakhstan»

Legal monitoring of legal technique: Problems and Solutions

